

II. TECVİT BİLGİSİ*

1. İdgamlar

İdgam, sözlükte gizlemek, bir şeyi bir yere koymak anlamına gelmektedir. Terim olarak ise **idgam**, sakin bir harfi kendisinden sonra gelen harekeli harfe katarak şeddeli okumak anlamına gelir.

Altı çeşit idgam vardır. Bunlardan idgam-ı mea'l-gunne ve idgam-ı bila-gunne tenvin veya sakin nun ile ilgili idgamdır. Diğer idgamlar ise harflerle ilgilidir.

İDGAM ÇEŞİTLERİ

- 1- İdgam-ı mea'l-gunne
- 2- İdgam-ı bila-gunne
- 3- İdgam-ı misleyn
- 4- İdgam-ı mütecaniseyn
- 5- İdgam-ı mütekaribeyn
- 6- İdgam-ı şemsiyye

GUNNE

Genizden söylemek, sesi burundan çıkarır gibi okumak, burundan gelen ses demektir.

1.1. İdgam-ı Mea'l-gunne

Kelime olarak gunneli idgam demektir. Terim olarak ise tenvin veya sakin nundan sonra **يَمْنُو** harflerinden (ي م ن و) biri geldiğinde sakin olan harfi bu harflere katarak yani şeddeliymiş gibi okuyarak yapılan idgamdır.

İdgam-ı mea'l-gunnede;

1. Tenvin veya sakin nun, kendinden sonraki harfe katılarak şeddelenir ve gunneli olarak okunur.
2. Gunneli okuyuş bir buçuk elif miktarı tutulur.

NOT EDELİM

İdgam-ı mea'l-gunnede sakin nun ile **يَمْنُو** harflerinin farklı kelimelerde olması şart olduğu için **دُنْيَا قِنْوَانُ صِنْوَانُ بُنْيَانُ** kelimelerinde idgam yapılmaz. İzharlı okunur.

* Bu kitaptaki tecvid bilgileri Asım kıraatının Hafs rivayetine göre hazırlanmıştır. Tutma ve uzatma ölçüleri ise tertil okuyuş ölçüsüne göre hazırlanmıştır.

NOT EDELİM

Genizden gelen sese **gunne** denir.

Örnek: مَنْ يَعْمَلُ

Bu örnekte;

- Birinci kelimenin sonunda sakın nun vardır.
- Sakin nundan sonra ye (ي) harfi geldiği için idgam-ı me'al-gunne olmuştur.
- Bu durumda, nun harfi ye harfine katılarak şeddelenir (مَيَّعِلُ).
- "ye" harfi gunnelenir.
- Ses genizden getirilerek bir buçuk elif miktarı tutulur.

AÇIKLAYALIM - YORUMLAYALIM

حَسَنٍ وَأَنْتَبَتَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ مَنْ يَشَاءُ

Yukarıda geçen idgam-ı mea'l-gunneleri örnekteki gibi açıklayınız ve kelimeleri tecvidli olarak okuyunuz.

1.2. İdgam-ı Bila-gunne

Kelime olarak gunnesiz idgam demektir. Terim olarak ise tenvin veya sakin nundan sonra ل ر kısaca لَر harflerinden biri geldiğinde gunne yapmadan ل ر harflerini şeddelymiş gibi okumak demektir.

İdgam-ı bila-gunnede;

1. Tenvin veya sakin nun, kendinden sonraki harfe katılarak şeddelenir.
2. Şeddelenen idgam harfi gunnesiz okunur.

Örnek: مِنْ لَدُنْكَ

Bu örnekte;

- Birinci kelimenin sonunda sakın nun (ن) vardır.
- Sakin nundan sonra lam (ل) harfi gelmiştir.
- Bu durumda idgam-ı bila-gunne olur.
- Sakin nun, lam harfine katılarak şeddelenir (مِلْدُنْكَ).
- Gunne yapılmaz.

AÇIKLAYALIM - YORUMLAYALIM

مَدَاذَا لِكَلِمَاتِهِ لَايَةً لَكُمْ غُفُورٌ رَحِيمٌ مِنْ رَبِّكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا

Yukarıda geçen idgam-ı bila-gunneleri örnekteki gibi açıklayınız ve kelimeleri tecvidli olarak okuyunuz.

2. Sakin Mim'in Okunuş Şekilleri

“Cezimli mim” (م) harfine “sakin mim” denir. Sakin mimin okunuşuyla ilgili üç tecvid kuralı vardır:

- 1- İdgam-ı misleyn meal-gunne
- 2- Sakin mim'in izharı (İzhar-ı şefevî)
- 3- Dudak ihfası (İhfa-i şefevî)

1. Sakin mimden sonra harekeli bir mim harfi gelirse idgam-ı misleyn mea'l-gunne olur.

- İki mim harfi birbirine katılarak şeddelenir.
- Şeddeli mim harfi gunneli okunur.
- Gunneli okuyuş, bir buçuk elif miktarı tutularak yapılır.

وَهُمْ مُؤْمِنُونَ örneğinde olduğu gibi iki mim harfi birbirine katılarak şeddeli ve gunneli olarak okunur.

2. Sakin mimden sonra mim ve be'nin dışındaki harflerden biri gelirse sakin mimin izharı (izhar-ı şefvî) olur.

- Sakin mimde idgam yapılmaz.
- Gunne yapılmaz. İzharda olduğu gibi harf, cezimli ve tutulmadan okunur.

لَكُمْ دِينُكُمْ örneğinde olduğu gibi sakin mim'de idgam ve gunne yapılmaz, cezimli olarak ve tutulmadan okunur.

3. Sakin mim (م) den sonra be (ب) harfi gelirse **dudak ihfası (ihfa-i şefevî)** olur.

- İhfa-i şefevide sakin mim gunneli okunur.
- Gunneli okuyuş esnasında dudaklar fazla bastırılmaz ve bir buçuk elif miktarı tutularak gerçekleştirilir.

تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ

Bu örnekte; birinci kelimenin sonunda sakin mim (م) vardır. İkinci kelimenin başında be (ب) harfi gelmiştir. Sakin mim dudakları fazla bastırmadan bir buçuk elif miktarı tutularak yani gunneli olarak okunur.

AÇIKLAYALIM - YORUMLAYALIM

عَلَيْهِمْ مُّؤَصَّدَةٌ

إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ

وَهُمْ فِيهَا

Yukarıda geçen sakin mimle ilgili tecvidleri, örnekteki gibi açıklayınız ve kelimeleri tecvidli olarak okuyunuz.

3. Ra'nın Hükümleri

Kur'an-ı Kerim tilavetinde ra (ر) harfi harekesine veya kendinden önceki ya da sonraki harflerin durumuna göre kalın ya da ince okunabilir. Ra harfinin okunuşuyla ilgili bu hükümler üç bölümde ele alınabilir:

A. Ra Harfinin Kalın Okunduğu Durumlar

1. الْمُرْتَضَى örneklerindeki gibi ra harfinin harekesi üstün veya ötre ise kalın okunur.
2. وَأَنْحَرْنَا فَانْصُرْنَا örneklerindeki gibi ra harfi sakin olursa kendinden önceki harfin harekesine bakılır; üstün veya ötre ise ra kalın okunur.
3. وَالْعَصْرُ شَكُورُ örneklerindeki gibi hem ra harfi hem de ra harfinden önceki harf sakin olursa daha önceki harfin harekesine bakılır; üstün veya ötre ise ra kalın okunur.
4. فِرْقَةٍ مِرْصَادٍ örneklerindeki gibi ra harfi sakin olup kendinden önceki harf esreli olursa ve ra'dan sonra isti'lâ harfleri (خ ص ض غ ط ق ظ - خَصَّ صَغُطٍ قِظُ) denilen kalın harflerden birisi gelirse ra kalın okunur.
5. إِرْجَعِي لِمَنْ أَرْتَضِي örneklerindeki gibi ra harfi sakin olur ve kendinden önce de esreli vasil hemzesi gelirse ra kalın okunur. Bir önceki kelimeyle birleştirilmiş olsa da kalın okunur.

B. Ra Harfinin İnce Okunduğu Durumlar

1. رِحْلَةً رِجَالٌ örneklerindeki gibi ra harfinin harekesi esre ise ince okunur.
2. فَذَكِّرْ وَاسْتَغْفِرْهُ örneklerindeki gibi ra harfi sakin olursa kendinden önceki harfin harekesine bakılır, esre ise ra ince okunur.
3. خَيْرٌ حِجْرٌ örneklerindeki gibi hem ra harfi hem de ra harfinden önceki harf sakin olursa daha önceki harfin harekesine bakılır, esre ise ra ince okunur.
4. سَيِّئٌ خَيْرٌ örneklerindeki gibi ra harfi sakin, kendinden önce lîn harflerinden ya (ي) olursa ra ince okunur. Başka bir ifadeyle lîn harfi olan ya'dan sonra gelen ra harfi üzerinde durulursa ra ince okunur.

C. Ra Harfinin Hem Kalın Hem İnce Okunduğu Durumlar

1. İsti'lâ harflerinden olan ق harfinin harekesi esre olduğu için كَلُّ فَرَقٍ kelimesinde,
2. عَيْنَ الْقَطْرِ ve مِنْ مِصْرٍ örneklerinde olduğu gibi, öncesinde esre bulunan sakin ta (ط) veya sakin sad'dan (ض) sonra gelen ra harfinde durulduğunda,
3. إِذَا يَسِرَ فَأَسِرَ kelimelerinde durulduğunda kalın veya ince okunabilir.

AÇIKLAYALIM - YORUMLAYALIM

أَمِ ارْتَابُوا لِلذِّكْرِ وَأَمْرٌ لِبِائِمِرْ صَادٍ رِيحٌ

Yukarıda geçen örneklerde ra harflerinin okunuş kurallarını açıklayınız ve kelimeleri tecvidli olarak okuyunuz.

4. Vakıf, İbtida, Vasıl ve İşaretleri

Kur'an-ı Kerim anlam açısından kendi içinde bütünlüğü olan ayetlerden oluşur. Bundan dolayı Kur'an okurken durmak veya durduktan sonra tekrar devam etmek istendiğinde lafızların uyumuna ve ayetlerdeki anlam bütünlüğünü korumamıza yardımcı olan işaretler bulunmaktadır. Bunlar, vakıf, ibtida ve vasıl kavramları ile ifade edilir.

Vakıf

Vakıf sözlükte "durmak" anlamına gelir. Terim olarak ise Kur'an okurken nefes alıp yeniden başlamak üzere durmak anlamına gelir. Vakıf yaparken kelime sonunda durmaya, kelimeyi bölmemeye dikkat edilir. Vakıf yapıldığında ses tamamen kesilir, nefes alınır ve uygun yerden başlanarak okumaya devam edilir.

Vakıfla ilgili temel kurallardan bazıları şunlardır:

- **وَالْعَصْرِ** **الْعَالَمِينَ** örneklerinde olduğu gibi sonunda tek hareke bulunan kelimelerde cezim yapılarak durulur.
- **مَسِدٍ** **أَحَدٌ** örneklerinde olduğu gibi iki ötre ve iki esreli kelimelerde cezim yapılarak durulur.
- **مَاءٌ** **أَبَدًا** örneklerinde olduğu gibi iki üstünlü kelimelerde, harekeden biri atılarak med harfi olan elif (ا) üzerinde üstün hareke ile durulur. Hemze bir elif miktarı uzatılır.
- **نَاصِبَةٌ** **عَشْرَةٌ** **جَنَّةٌ** örneklerinde olduğu gibi sonunda yuvarlak te (ة) bulunan kelimelerde, yuvarlak te sükûnlu/cezimli he (ه) harfine çevirilerek durulur.
- **فَانْصُرْنَا** **يَا أَيُّهَا** **إِنْ تُبْدُوا** örneklerinde olduğu gibi sonunda med harfi olan kelimelerde değişiklik olmaz, med harfi üzerinde durulur.
- **مُسْتَقَرٌّ** örneğinde olduğu gibi sonu şeddeli olan kelimelerde cezim yapılarak durulur. Fakat şeddeyi belirtmek için harf sükûnlu olarak biraz tutulur.

NOT EDELİM

Kelimenin sonunda ötreden sonra vav veya esreden sonra ya olursa med harfi üzerinde uzatılarak durulur. Örnek: **إِلَّا هُوَ** ve **مَا هِيَ** kelimeleri dururken **مَا هِيَ** ve **إِلَّا هُوَ** şeklinde okunur.

AÇIKLAYALIM - YORUMLAYALIM

خَفِيٍّ

رَبِّهِ

مِنَ السَّمَاءِ

وَأَيَّايَ

Yukarıdaki kelimelerde bulunan vakıfların nasıl olacağını örnekteki gibi açıklayınız ve kelimeleri tecvidli olarak okuyunuz.

Vakıf (Durak) İşaretleri

Kur'an-ı Kerim okurken nerede vakfedileceğini/durulacağını bilmemizi kolaylaştırmak için Kur'an kıraatında vakfedilecek/durulacak yerleri gösteren bazı işaretler vardır. Ayet sonlarında ve kelimelerin üzerinde bulunan bu küçük işaretlere **vakıf işaretleri** denir.

Vakıf işaretleri konusunda ilk defa Muhammed b. Tayfur es-Secâvendî (560 H/1165M) tarafından bir çalışma yapılmış ve م ط ص ج harfleriyle Kur'an'daki vakıf/durak yerleri işaretlenmiştir. Daha sonra bazı harflerin ilavesiyle son şeklini alan vakıf işaretleri Müslümanlar arasında yayılmış ve kabul görmüştür. Günümüzde, Müslümanların elindeki Mushaflarda bulunan vakıf işaretlerine Muhammed b. Tayfur es-Secâvendî'nin ismine atfen "**secâvendler**" denilmektedir. Şimdi her birinin bir anlamı olan bu vakıf işaretlerini kısaca tanıyalım:¹

1. **Lâzım Vakıf (م):** Bu işaret görüldüğünde durmak gerekir. Durulmadığında anlam bozulabilir.

2. **Mutlak Vakıf (ط):** Durulmasında bir sakınca yoktur, durma ihtiyacı varsa durulabilir. Anlam yönünden birbirinden bağımsız olan yerlerde bulunur.

3. **Caiz Vakıf (ج):** Bu işaret görüldüğünde durulabilir veya geçilebilir. Ancak durmak daha uygundur.

4. **Mücevvez Vakıf (ز):** Bu işaret görüldüğünde durulabilir veya geçilebilir. Ancak geçmek daha uygundur. Durulduğu zaman geriden almaya gerek yoktur.

5. **Murahhas Vakıf (ص):** Bu işaret görüldüğünde nefes yetmezse durulabilir. Ancak geçmek daha uygundur. Durulduğu zaman geriden almaya gerek yoktur.

6. **Lâ Vakfı (لا):** Bu işaret anlam yönünden birbirine bağlı olan yerlerde bulunur. Bulunduğu yerde durmak uygun değildir. Durulduğunda geriden başlanarak devam edilir. Ancak لا (لا) işareti ayet sonunda ise geriden alıp devam etmeye gerek yoktur.²

7. **Kıf (قف):** Bu işaret görüldüğünde durulabilir veya geçilebilir. Ancak durmak daha uygundur.

8. **Sılî (صلى):** Bu işaret görüldüğünde durulabilir veya geçilebilir. Ancak geçmek daha uygundur.

1 Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, s. 258.

2 Fâtiha suresinin مِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ifadesini müstakil ayet kabul edenler vardır. Bu sebeple, عَلَيْهِمْ lafzında durulduğunda geriden başlamaya gerek yoktur.

9. Ayn (ع): Bu işaret ayet sonlarında bulunur. Bir konunun bittiğini ve yeni bir konunun başladığını ifade eder. Namazda okurken ayn işaretinin olduğu yerde rûkûya gitmek daha uygundur. Aşır olarak tercih edilen bölümlerde ayn duraklarını dikkate almak konu bütünlüğü açısından uygun olur.

10. Kef (ك): Bu işaret kendisinden önceki durak işaretiyle aynı hükmü taşır. Önceki durak işaretinin hükmüne göre durulur veya geçilir.

11. Muâneka Vakfı (ٓ) (ٔ): Birbirine yakın yerlerde iki ayrı yere konulan üçer noktadan ibarettir. Bu işaretlerin bulunduğu yerlerden yalnız birinde durulabilir, diğerinde geçilmelidir.

BULALIM

ج ز ص ط م ق ف ع

Kitabınızın “Yüzünden Okunacak Sureler” bölümünden yukarıdaki vakıf işaretlerini bulunuz ve bu duraklarda nasıl okunacağını açıklayınız.

İbtida

İbtida sözlükte “başlamak, işe girişmek” anlamlarına gelir. Terim olarak ise Kur’an okumaya başlamaya veya vakıf yaptıktan sonra devam etmeye **ibtida** denir. Kur’an tilavetinde ibtida harekeye ve anlama uygun yerden yapılır.

Bir şiir veya düz yazıyı noktalama işaretlerine dikkat ederek okumak gibi, vakıf ve ibtida kurallarına uymak da Kur’an’ı güzel okumayı sağlar. Ayetleri anlamayı ve manası üzerinde düşünmeyi kolaylaştırır.

Peygamberimiz, Kur’an tilavetinde vakıf ve ibtidaya dikkat eder, ayet sonlarında dura dura okurdu.³ Dolayısıyla vakıf ve ibtida kurallarına uyarak Kur’an okumak, Peygamberimizin (s.a.v) ve sahabenin okuyuş tarzına uygundur.

Vakıf ve ibtidada temel ölçü, ayetin lafız ve mana bakımından tamamlanmasıdır. Ayet sonlarına ve vakıf işaretlerine (secavendlere) dikkat edilerek Kur’an okunduğunda vakıf ve ibtida kurallarına uyulmuş olur. Herhangi bir sebeple vakıf işareti olmayan yerlerde durulduğunda okumaya devam etmek için geriden başlamak gerekir. Geriden başlarken anlam ve lafız bütünlüğünü bozmamaya dikkat edilmelidir.

Vasıl

Vasıl, “birleştirmek, yan yana getirmek, ulaştırmak” anlamlarına gelir. Kur’an okurken bir kelimeyi kendisinden sonra gelen kelimeye, sesi ve nefesi kesmeden birleştirmeye **vasıl** denir. Vasıl yapılması Kur’an tilâvetini kolaylaştırır, ayetlerin akıcı bir şekilde okunmasını sağlar. Kur’an-ı Kerim’i tecvid kurallarına göre okuyan kimse, aynı zamanda vasıla ilgili kurallara da uymuş olur.

³ Buharî, Fedailü’l-Kur’an, 29; Ebu Davud, Vitr, 20.

UYGULAYALIM

Aşağıdaki ayetleri vakıf, ibtida ve vasıl kurallarına uygun olarak okuyalım.

يَسُّ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

(Yasin suresi, 1-3. ayetler.)

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ

(Al-i İmran suresi, 30. ayet.)

5. Secde Ayetleri ve İşareti

Kur'an-ı Kerim'de on dört yerde secde ayeti vardır. Bu ayetlerin geçtiği sayfalarda secde işareti bulunur. Yandaki görselde de görüleceği gibi bu işarete Arapça (السجدة) kelimesi yazılıdır. Secde ayetleri Mekke'de inen surelerin içerisinde yer alır. Secde ayetlerinde, Allah'ın (c.c.) insanlara verdiği nimetlerin bolluğu ve Allah'a (c.c.) ortak koşanların bu nimetlere şükürün gereği olan secde etmekten kaçınmaları anlatılır. Müşriklerin Allah'a (c.c.) secde etmekten kaçınmalarına karşılık, Müslümanlar, Allah'a (c.c.) imanlarının gereği olarak secde etmeye davet edilirler. Bu nedenle bu ayetleri okuduğumuzda yahut dinlediğimizde secde ederiz.

Tilavet secdesi şöyle yapılır: Tilavet secdesi tek secdeden meydana gelir. Secde ayetini okuyan veya duyan kişi ayağa kalkar ve kıyamdayken ellerini kulaklarına kaldırmadan doğrudan tekbir alarak secdeye varır ve üç defa *سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى* "Subhane rabbiye'l-a'la" der ve tekrar tekbir alarak ayağa kalkar. Ayağa kalktıktan sonra şu dua okunur;

سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

"semi'nâ ve ata'nâ ğufrâneke rabbenâ ve ileykel mesîr."

Tilavet secdesi tek başına yapıldığı gibi cemaatle de yapılabilir.

Kur'an-ı Kerim'de secde ayetlerinin bulunduğu sureler ve ayet numaraları şöyledir:

A'raf Suresi, 206. ayet	Rad Suresi, 15. ayet	Nahl Suresi, 49. ayet
Meryem Suresi, 58. ayet	Hacc Suresi, 18. ayet	Furkan Suresi, 60. ayet
Secde Suresi, 15. ayet	Sâd Suresi, 24. ayet	Fussilet Suresi, 37. ayet
İsrâ Suresi, 107. ayet	Neml Suresi, 25. ayet	Necm Suresi, 62. ayet
İnşikak Suresi, 21. ayet	Alâk Suresi, 19. ayet	

